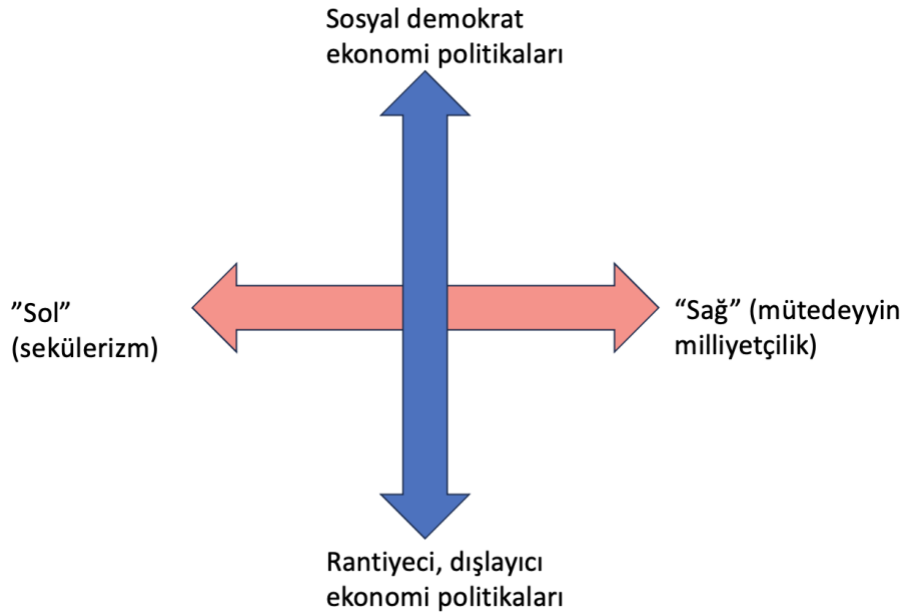

TÜRKİYE İÇİN SOSYAL DEMOKRAT PARTİ STRATEJİSİ: VERİLER IŞIĞINDA BİR TARTIŞMA

Alper H. Yağcı
Dr. Öğretim Üyesi, Boğaziçi Üniversitesi

Bu yazıda dünyada ve Türkiye’de sosyal demokrasinin karşı karşıya olduğu sınama ve açmazları çözümleyip, Türkiye özelinde bazı strateji önerileri getirmeye çalışacağım. Özetle:

- Batı’da sol partiler, 20. yüzyılın sonlarından beri işçi sınıfının veya dar gelirliilerin oylarından ziyade eğitilmiş insanların oylarına hitap eder bir görüntü çizmektedir. Türkiye bu durumun uç örneklerinden biri olup, kendini solda gören bireylerin gelir seviyelerinin diğer insanlardan genelde daha yüksek olduğu ender bir vaka teşkil ediyor.
- Türkiye’de sol-sağ ayrımı, ekonomik görüş farklılıklarından ziyade kültürel değerlerle daha yakından ilintili görünmekte, üstelik bu örüntü git gide belirginleşmektedir. Diğer bir deyişle, Türkiye’de sol dendiğinde ekonomik sahadaki sosyal demokratlıktan ziyade kültürel sahadaki sekülerlik anlaşılıyor.
- Türkiye’de Kürt hareketi haricindeki sol partiler düşük gelirli yurttaşlardan oy almakta zorlanmaktadır. Bununla birlikte, ekonomik sıkıntıların arttığı 2018-23 döneminde alt gelir gruplarının iktidar bloğunu terk edip Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) ve diğer muhalefet partilerine geçiş eğilimi gösterdiği gözleniyor.
- Sosyal demokrat olma iddiasındaki partiler için, dini-kültürel ekseninde “sağa” açılmak ya da tersine aynı ekseninde “sola” dönmek stratejilerinin ikisinin de sonuç getirmediği, seçim sonuçlarından anlaşılmaktadır. Seçmenlerin tercihlerinin zaten kutuplaşmış olduğu bu eksenindeki meseleleri ön plana çıkaran stratejileri terk edip, dar gelirli yurttaşlarla daha kolay ortaklık sağlanabilecek ekonomi ve kamu hizmetleri konusuna siyasi enerjinin kanallize edilmesi gerektiği sonucuna varıyoruz (bkz. Şekil 1’deki mavi eksen).

Şekil 1: İki ayrı siyaset biçimi olarak kültürel sol-sağ eksenini ve maddiyat eksenini

Türkiye’deki deneyimin Batı ile paralellik ve farkları bulunmakta. Bu yüzden aşağıdaki 1. bölümde Batı’da solun ve sosyal demokrasinin gelişimini ele alarak başlayacağım. Türkiye ile ilgili daha dolaysız değerlendirmeler için okuyucu doğrudan 2. bölüme atlayabilir.

1) Dünyada Sol ve Sosyal Demokrasi: Tarihsel Arkaplan ve Değişim Trendleri

Sol ve sağ kavramlarının modern siyasal dağarcığa girişinin Fransız devrimiyle başladığı bilinir. Bu ayırım, o zamanlar henüz bir sanayi devrimi yaşamamış olan Fransa’da ekonomik tercihleri değil, öncelikle devlet ve kilise ilişkisine dair bir görüş ayrılığını ifade ediyordu. Söz konusu görüş ayrılığı, 1790’da Katolik kilisesini Fransa’da devletin bir dairesi, rahipleri ise devlet memurları hale getiren bir devrim kanununu takiben ortaya çıkmıştır. Kilisenin tepkisini çeken kanunu, kral veto etmek ister. Konunun görüşüldüğü mecliste; kralın ve kilisenin varlığını korumasını savunan muhafazakar milletvekilleri sağda, radikal bir değişimi savunan Jakoben grubu solda, ılımlı liberaller ise ikisinin ortasında oturmaktadır.

Diğer bir deyişle, sol-sağ terminolojisinin ilk referans noktası aslında laiklikle ilgilidir. Üstelik Fransa özelinde sol-sağ ayrımı bu anlamını her zaman önemli ölçüde korumuştur; dini yaşamın Katolik kilisesi tarafından örgütlendiği Avrupa ülkelerinin çoğu için de bu durum değişen derecelerde geçerlidir. Bu ülkelerdeki “cumhuriyetçi” sol gelenek, genel itibariyle siyaset ve ekonomiyi daha kapsayıcı kılmaya yönelik reformlarla da ilgilenmekle birlikte kendisini rakip siyasi görüşlerden en çok laikliğe dair tavırlarda ayırtmıştır. Türkiye’de de durumun eskiden beri bu tabloya daha yakın olduğunu aşağıda ayrıntılandıracağız.

Ancak özellikle Protestan Kuzey Avrupa ülkelerinde sol ve sağ; sanayi devriminin 19. yüzyılın ortası itibariyle ortaya çıkardığı sınıfsal eşitsizliklere atıfla yeni bir anlam kazanır. Kapitalist üretim sistemini aşmaya yönelik bir devrimi gerçekleştirmek için sanayi sektöründeki işçileri örgütlemek isteyen sosyalistler, soldaki en önemli siyasi aktör olarak ortaya çıkar. 20. yüzyılın başı itibariyle Batı ülkelerinin çoğunda oy hakkının işçi sınıfını kapsayacak şekilde tüm nüfusa genişlemesiyle birlikte, bu mücadele seçimlere aktarılır ve seçimler, İsveçli sosyolog Walter Korpi’nin deyişiyle, “demokratik sınıf mücadelesinin” aracı haline gelir. Batı ülkelerinde siyaset, yeniden dağıtımcı ekonomik müdahaleleri savunan sosyal demokratların solda, özel mülkiyeti savunan liberal ve muhafazakar partilerin sağda durduğu bir eksen üzerinde şekillenen parti aidiyetleri ile kurumsallaşır.

Yirminci yüzyılın ortalarına denk gelen yaklaşık elli yıl boyunca Avrupa ülkelerinde sosyal demokratlar önemli siyasi başarılar kazandılar. Bu sayede de çalışma koşulları iyileşmiş, gelir eşitsizlikleri azalmış, ayrıca Keynezyen politikaların başarıyla uygulanmasıyla ekonomik çevrimlerin yıkıcı boyutları törpülenmiştir. 1970’lerden itibaren sosyal demokrat partiler seçmenlere hitap edebilme konusunda yeni sınamalarla karşı karşıya kaldı. Bir yandan ekonominin yapısı, geleneksel işçi sınıfından ziyade yeni orta sınıfları (ofis çalışanları, profesyoneller) büyümeye doğru evriliyordu. Bu yeni sınıf kesimlerinin ekonomik bölüşüm meselelerine dair alacakları tavırlar da geleneksel burjuvazi ve proletarya ile özdeşleştirilen keskinlikten uzaktı. Diğer bir yandan, yeni kuşakların daha çok önemsedığı cinsiyet eşitliği, cinsel özgürlük, çevrecilik, ifade özgürlüğü gibi, siyaset bilimci Ronald Inglehart’ın “post-materyal” (maddiyat ötesi) adını verdiği meseleler siyaset gündemine girdi ve bu meselelerde

ilerici pozisyonlar sol partiler tarafından sahiplenildi. Bu konulara daha yeni dönemlerde Avrupa entegrasyonu ve göç gibi, ulusalcılık-ulusüstü ayrım ekseninde tanımlanan konular da eklenmiştir. Buna mukabil olarak siyasi partiler katında da, hem geleneksel sosyal demokrat partilerin programlarında ekonomi dışı meselelerin daha fazla yer tutmaya başlaması şekilde, hem de Yeşiller gibi bizi bu meseleleri programlarının merkezine koyan yeni tür sol partilerin ortaya çıkışı şeklinde bir değişim gözlemliyoruz.

Sol partilerin maddiyat ötesi (post-materyal) değerler eksenindeki siyaset yapar hale gelmesi, seçmen-parti ilişkisi adına bir çelişki yarattı. Zira bu değerlere dair parti seçkinlerince takınılan ilerici pozisyonların, solun geleneksel tabanındaki işçi sınıfı tarafından benimseneceğinin bir garantisi yoktu. Dünya nüfusunun yaklaşık %80'ini içeren 98 ülkede geçmişten bugüne uygulanan Dünya Değerler Araştırması anketleri üzerine yapılan bir incelemenin gösterdiği üzere, aslında bireylerin ekonomik konularda sol olarak nitelendirebilecek pozisyonları savunma eğilimi ile maddiyat ötesi konularda ilerici olma eğilimleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmuyor.¹ Hatta, kalkınmış Batı ülkelerinde sifıra yakın olarak saptanan bu ilişki, kalkınmakta olan ülkelerin çoğunda negatif işaret alıyor, yani bu ülkelerde, ekonomik anlamda *daha sol* pozisyonları destekleyen bireyler, maddiyat ötesi veya sosyokültürel konularda ortalamadan *daha muhafazakar*.

Kısacası, küreselleşme ve sanayisizleşme ile birlikte değişen sınıf yapısı, Batı'daki geleneksel işçi sınıfını sayısal olarak zaten küçültmüş durumda. Hala varlığını sürdüren işçi sınıfına ise sosyal demokrat partilerin ekonomi alanında hitap etmesi mümkünken, ekonomi dışı sosyokültürel meseleler öne çıktıkça söz konusu hitap karşılık bulmakta zorlanıyor çünkü bu meselelerde ilerici parti ve pek çoğu muhafazakar olan işçiler arasında bir pozisyon farkı var. Hitap edilecek seçmen grubu olarak yeni orta sınıflara döndüğünde ise sosyal demokrat parti, diğer partilerden ayırt edici özelliğini yitirebiliyor.

Bu çelişkilerin seçmen davranışı nezdindeki etkisini Gethin vd'nin (2022) bir çalışması çarpıcı biçimde ortaya koyuyor.² Yirmi bir Batı ülkesinde on yıllar boyunca yapılan 300 seçim anketinin verileri incelendiğinde ortaya çıkan bulgulara göre 1960'larda bireylerin sola oy verme eğilimi ile gelir ve eğitim seviyeleri arasında negatif bir ilişki bulunuyordu. Yani o dönem için, daha düşük gelir ve eğitim seviyesindeki bireyler sola daha çok oy veriyordu. Zamanla bu negatif ilişki gelir için zayıflamış, eğitim içinse tamamen terse dönmüştür. Yirmi birinci yüzyıl itibarıyla tipik sol seçmen, geliri yüksek olmamasına rağmen eğitimi yüksek olan birey olarak ortaya çıkmaktadır; yani işçilerden ziyade üniversite öğrencileri olarak düşünülebilir. Bu genel trend, bazı ülkelerde sol ve sağ arasındaki seçmen ayrımının tamamen eğitim üzerinden somutlaştığı, gelirin bu konuda ayırt edici niteliğini yitirdiği bir dereceye varabiliyor. Örneğin İsveç veya Birleşik Krallık gibi ülkelerde sol seçmenler hala sağ seçmenlerden daha düşük gelirliken, ABD ve İtalya'da ortalama sol ve sağ seçmen arasında anlamlı bir gelir farkı yok,

¹ Malka, Ariel, Yphtach Lelkes, and Christopher J. Soto. "Are cultural and economic conservatism positively correlated? A large-scale cross-national test." *British Journal of Political Science* 49, no. 3 (2019): 1045-1069.

² Gethin, Amory, Clara Martínez-Toledano, and Thomas Piketty. "Brahmin left versus merchant right: Changing political cleavages in 21 Western Democracies, 1948–2020." *The Quarterly Journal of Economics* 137, no. 1 (2022): 1-48.

ancak büyük bir eğitim farkı var. Kısacası Batı’da sol, yüksek eğitimlileri temsil etmeye dönük bir siyasi pozisyon hale gelme eğiliminde. Bu örüntünün Türkiye için de geçerli olduğunu aşağıda inceleyeceğiz.

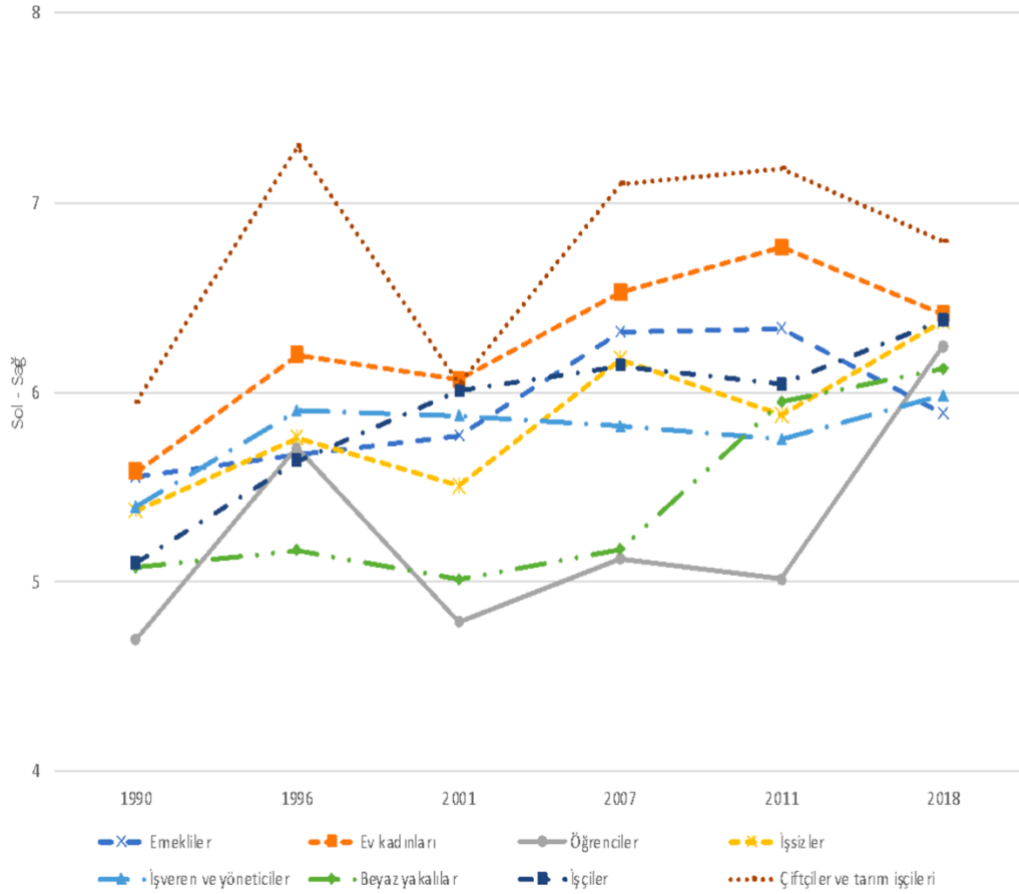
2) Türkiye’de Sosyal Demokrasinin Sınavı: Batı’yla Paralellikler ve Farklar

Yirminci yüzyıla kadar kurumsal bir dini reforma sahne olmamış olan Türkiye’de, Fransız devrimi öncesi bir reform yaşamamış olan Katolik ülkelerde olduğu gibi, din-devlet ilişkisi modern siyasi rekabetin birincil mücadele konusu ve sol-sağ ayrımının da referansı haline geldi. Bu durum, siyaset bilimciler ve sosyologlar tarafından “merkez-çevre” ve “*kulturkampf* (kültür savaşı)” gibi kavramlar ışığında tartışılmıştır. Biz bu bölümde, sol-sağ ayrımına dair seçmen nezdinde oluşan manzarayı veriler üzerinden özetleyeceğiz.

Türkiye’de 1990-2018 boyunca yapılmış 6 adet Dünya Değerler Araştırması anketinin verilerini karşılaştıran bir çalışmada şu olguları gözlemliyoruz: Bireylere sol-sağ yelpazesinde kendilerini hangi pozisyona koydukları sorulduğunda, yıllar içinde ortalamada sağa doğru bir kayış mevcut. Ayrıca bu sübjektif sol-sağ pozisyonları ile ekonomik konulardaki tavırlar arasında 1990 itibarıyla anlamlı bir ilişki varken, takip eden dönemde bu ilişkinin zayıflayarak silikleştiğini, buna karşın sekülerizm gibi kültürel konulardaki tutumların ilgilerini koruyarak sol-sağ ayrımının içini dolduran başlıca tutum kümesi olarak kaldığını tespit ediyoruz.³

Söz konusu anketlerdeki bireyleri çalışma durumuna dayalı demografik gruplara ayırdığımızda ortaya çıkan manzara ise Şekil 2’de gösterilmekte. Kendini sol-sağ yelpazesinde en sağda (grafikteki dikey eksenin üst tarafına yakın) konumlandıran grubun tarım kesimindekiler olduğunu görebiliriz. Bu grubu ev kadınları takip ediyor. Ev kadınları, zaman içinde en tutarlı sağa kayışı gösteren grupların da başını işçilerle birlikte çekiyor. Kalan gruplar arasında sağa en az kayan grubun işveren ve yöneticiler olması oldukça çarpıcı. 1990’larda hem beyaz yakalılar hem mavi yakalı işçiler ortalamadan daha soldayken, bu iki grup arasında özellikle işçiler zamanla sağa kaymakta, tüm bu dönem boyunca konumunu koruyan işveren ve yöneticiler ise onların solunda kalarak 2018 itibarıyla toplumun en solundaki gruplardan biri olarak ortaya çıkmaktadır.

³ Yağcı, Alper H. "Türkiye’de Bireylerin Sol-Sağ Ayrımına Göre Konumlanışı: Dünya Değerler Araştırması 1990-2018 Verilerinin İncelenmesi." *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi* 10, no. 1 (2022): 21-50.

Şekil 2: Türkiye’de demografik grupların sol-sağ yelpazesindeki sübjektif konumları (dikey ekseninde 1 en sol, 10 en sağ)

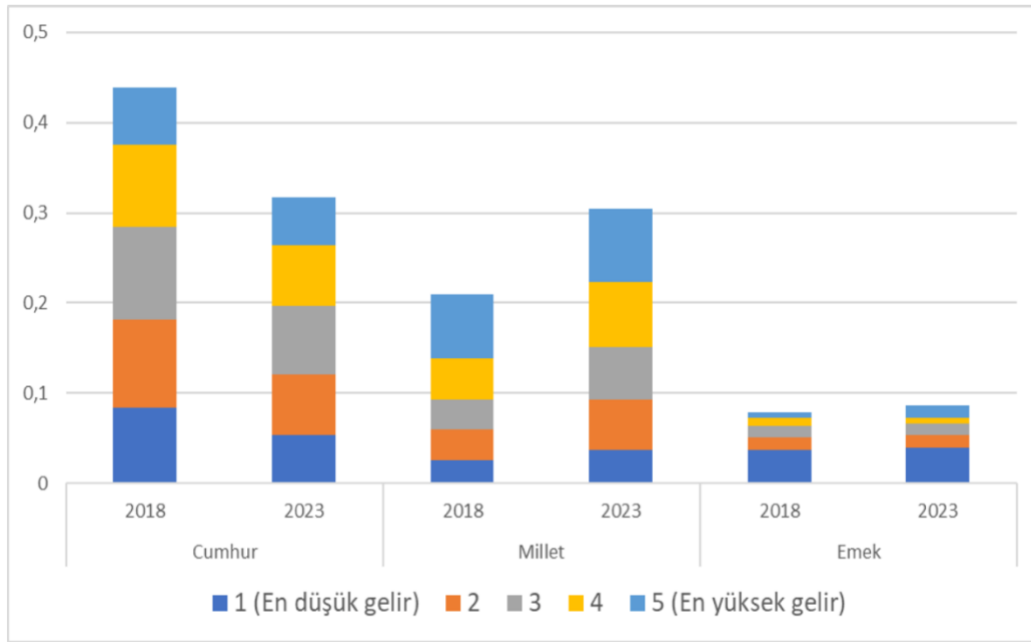
İşveren ve yöneticilerin, kendilerini işçilerden daha solda görmesi, ekonomik konularda daha sosyalist oldukları anlamına mı geliyor? Böyle olmadığını, anket katılımcılarına ekonomiyle ilgili sorular sorduğumuzda anlıyoruz. Eşitlendirici vergilendirmeye, işletmeler üzerinde devlet mülkiyetine, ve refah devletine destek gibi sorularda, işçiler daha çok, işveren ve yöneticiler daha az destek ifade etme eğiliminde. Peki neden kendilerini görece solda görüyorlar? Çünkü, yine anketlerdeki farklı yanıtlar arasındaki ilintileri incelediğimizde ortaya çıkıyor ki, Türkiye’de seçmenlerin sol-sağ yelpazesinde aldıkları pozisyonlarla ekonomik konulardaki fikirlerinin ilintisi oldukça zayıf, seküler ve özgürlükçü kültürel değerlerle ilintisi ise kuvvetli. Bu durumun sokaktaki bireylerce de böyle anlaşıldığı yine anket verilerine dayalı olarak saptanabiliyor.⁴

Kısacası Türkiye’de işveren ve yöneticilerin kendilerini işçilerin daha solunda görmelerinin nedeni sosyalist ekonomik fikirleri daha çok benimsemeleri değil (benimsemiyorlar), seküler değerleri benimsemeleri ve Türkiye’de “solun” belirli bir ekonomik tercihten ziyade git gide sekülerizm gibi kültürel değerlerle özdeşleşmesi.

⁴ Yağcı, Alper H. "Actual and Popularly Attributed Placement of Political Attitudes on the Left-Right Scale: Results from a Representative Survey of Turkey." *Siyasal: Journal of Political Sciences* 31, no. 2 (2022): 235-253.

Bu tablonun Batı ülkeleriyle karşılaştırıldığında bütünüyle benzersiz olmadığını eklemek isterim. Fransa gibi ülkelerde de, sol-sağ ayrımının kuvvetli bir kültürel boyutu olduğunu görüyoruz. Fakat Türkiye’yi bir nebze daha özel kılan durum bu ayrımın sınıfsal izdüşümü. Yani seküler ve özgürlükçü değerleri benimseyen insanların tipik Batı ülkesinde olduğundan da daha yoğun bir şekilde üst sınıflarda bulunduğunu gözlütıyoruz. Sonuç olarak soldaki bireylerin gelir seviyesinin çoğu anket yılı için diğerlerinden daha yüksek olduğu ortaya çıkıyor. Bunun çoğu Batı ülkesi için hala geçerli *olmadığını* yukarıda not etmiştik.

Bu durumun parti oylarına nasıl yansıdığını da, Konda’nın Şubat 2018 ve Şubat 2023’te aynı metodoloji ile yaptığı iki anketi karşılaştıran bir çalışmaya atıfla dayanarak inceleyelim.⁵ Anket katılımcılarını kişi başına düşen hane halkı geliri cinsinden beş eşit dilime ayırdığımızda her bir gelir diliminin (gelecek milletvekili seçiminde oy verme niyeti taşıdığı parti açısından) parti seçmenleri arasında ne kadarlık bir oran teşkil ettiğini Şekil 3 gösteriyor. AKP ve MHP seçmenleri Cumhur İttifakı altında, CHP ve İYİP seçmenleri Millet İttifakı, HDP seçmenleri de Emek ve Özgürlük İttifakı çatısı altında. (Kararsızlar ayrıca sayıldığı için, toplam oranlar %100’den uzaktır). Grafikteki genel örüntüyü şöyle özetleyebiliriz: Şubat 2018 itibariyle, üç blok arasında seçmenleri arasında en alt gelir dilimindeki bireyleri en yüksek oranda barındıran, HDP’nin lokomotif rolü oynadığı Emek ve Özgürlük İttifakı’ydı. Cumhur İttifakı için alt-orta ve orta gelir grupları ön sıraya geçiyor, üst-orta ve üst gelir grupları ise Millet İttifakı seçmenleri arasında çokça yer alıyordu.

Şekil 3: Parti seçmenleri içinde gelir dilimlerinin oranı

⁵ Yağcı, Alper H. “2018-23 Döneminde Türkiye’de Ekonomik Değişim ve Seçmen Eğilimleri”, *Mülkiye Dergisi*, 47(4) (2023): 1225-57.

Grafikteki Şubat 2023 verilerine baktığımızda, alışıldık örüntünün alt üst olmadığını ama belirgin bir değişim geçirdiğini gözlemliyoruz. 2018’e kıyasla, tüm gelir dilimleri arasındaki oy davranışı farkları azalmakta, diğer bir deyişle partiler oy alabildikleri gelir grupları açısından birbirlerine benzeşmektedir. Muhalefet partileri orta sınıflaşma yönünde mesafe kat ederken, AKP’liler arasında üst sınıf öne çıkmaya başlamıştır. Bunun nispi bir dönüşüm olduğunu hatırlatalım. 2023 itibariyle hala Emek İttifakı oyunun çoğu alt gelir, Cumhuriyet İttifakı oyunun çoğu orta gelir, Millet İttifakı oyunun çoğu ise üst gelir dilimlerinden geliyor. Ancak bu örüntünün ekonomik sorunlarla birlikte değişim potansiyeli taşıdığı da deneyimlenmiş bulunuyor.

Burada gelir grupları açısından 5 yıllık dönemde gözlenen nispi değişim, Cumhurbaşkanlığı seçimi için ortadan kalkıyor: Aynı anketlere göre, Recep Tayyip Erdoğan’a oy verenlerin gelir örüntüsü 5 yıllık süreçte anlamlı bir değişim göstermiyor, toplamda da Erdoğan, Kemal Kılıçdaroğlu’ndan daha çok oy alıyor—tıpkı resmi seçim sonuçlarında olduğu gibi. Demek ki alt gelir grupları ekonomik gelişmelere dair bir tepkiyi meclis seçimlerinde ortaya koymaya hazır olsa da, kazananın her şeyi aldığı cumhurbaşkanlığı seçimi için Erdoğan’ı karşısındaki rakibine kıyasla daha çekici buluyor. Bunda aday profili mutlaka bir rol oynamıştır.

3) Parti Stratejilerine İlişkin İkilemleri Aşmak

Türkiye’de dindarlık-sekülerlik eksenindeki kültürel ayrışmanın, ideolojik alanı bu kadar yapılandırması, sosyal demokrat olma iddiasındaki başlıca parti olan CHP için arayışları beraberinde getiriyor. Partinin sekülerliği savunması ve cinsiyet eşitliği, cinsel özgürlük, düşünce özgürlüğü vb kültürel konularda ilerici pozisyonlar almasının, pek çoğu bu konularda muhafazakar tavırlar taşıyan dar gelirli veya işçi sınıfı kesimleriyle partinin temasını zorlaştırdığı değerlendiriliyor. Bu bağlamda, *birbirine zıt ama kanımca ikisi de stratejik açıdan yanlış* olan iki tür hamle, partinin seçimlere yönelik duruşunu çevrimsel olarak şekillendiregeldi.

Bu iki yanlış hamle tipinden birincisi, partiyi kültürel düzlemde daha sağ pozisyonlara açma istikametinde. Bu doğrultuda bir strateji 2023 genel seçimleri öncesi izlendi. Bir kısmı İslamcı gelenekten gelen sağ partilere sandıktaki karşılıklarının ötesinde paye veren bir seçim ittifakı bu stratejinin organizasyonel çerçevesiydi. Başörtüsü gibi meseleleri merkeze koyan bir “helalleşme” söylemiyle muhafazakar seçmene ulaşma çabası da aynı stratejinin içeriğini oluşturuyordu. Helalleşme söylemi, toplumsal barış adına olumlu değerlendirilebilirse de, bir seçim stratejisi olarak işe yaramamış görünüyor, bu da çok şaşırtıcı değil. Zira helalleşme söyleminin yaptığı şey, partinin geçmişte muhafazakar seçmenle sorun yaşadığı konuları—bir pozisyon güncellemesi gerekçesiyle de olsa—seçmene hatırlatması ve bunları başlıca karar kriteri olarak *prime* etmesi yani ön plana itmesi idi. Muhafazakar seçmen, başörtüsü konusunda eskiye kıyasla kendisine yakınlaşan bir CHP’yi, halihazırda daha da yakın duran ve CHP’nin bu konudaki dönüşümünü kendi başarı hikayesine dahil edebilecek bir AKP (veya müttefikleri) varken, tercih etmeyecekti. Üstelik hem seçmenin dikkat aralığı, hem de partinin kendini anlatmak için kullanabileceği medya imkanları sınırlı olduğu için, bir konunun öne çıkarılması diğerlerinin geri plana itilmesi anlamına geliyordu. Bu da muhafazakar seçmenle ortaklığın daha kolay kurulabileceği ve kriz zamanında iktidarı zor durumda bırakacak ekonomi, liyakat, yolsuzluk gibi maddi konuların görünürlüğünün aleyhine olmuştur.

İkinci yanlış hamle, tam da birincisinin başarısızlıklarına bir tepki olarak zaman zaman güç kazanan, partiyi “sola çekmek” iddiasındaki öze dönüş hareketleridir. Türkiye’de sol-sağ ayrımı, sekülerlik-dini muhafazakarlık çatışması üzerinden tanımlanmış bir kültürel eksen tarif ettiği için, sola dönmekten kast edilen ve anlaşılan şu oluyor: Türkiye’deki başlıca sorunların adresi olarak Sünni mukaddesatçı-milliyetçi tahakkümün gösterilmesi, bunun karşısında partinin kendi sekülerliğini kavgacı bir dille vurgulaması, bu sırada gerek aday gerek parti kadrolarına dair tercihlerde bu doğrultudaki iddiasını sinyalleyecek profilleri ön plana çıkarması. Fakat bu stratejiyle alınabilecek kutuplaşmış seçmenlerin oyunu CHP zaten uzun süredir almakta olup burada seçim başarısı adına kazanılabilecek bir marj muhtemelen yoktur. Üstelik başörtüsü gibi konularda Deniz Baykal dönemindeki hatalı pozisyonlara kadar geri dönüş yapılırsa ekstra kayıplar da olacaktır.

Peki bu iki zıt hamlenin ikisinin birden yanlış olması gibi ilk bakışta paradoksal görünen bir durum nasıl mümkün olabilir? Bu hamlelerin ikisi de sosyal demokrat olma iddiasındaki bir partiye yaramıyor, çünkü bunlar söz konusu iddia açısından *yanlış bir eksen*de—kültürel eksen—tanımlanmış hamleler. Kültürel eksen zaten sosyal demokrat partinin aradığı sınıfsal tabanla uyuşmadığı konuların eksenidir. Ve bu kültürel alanda siyaset yaptığı sürece parti, muhafazakar seçmenlere onlarla arasındaki farkı hatırlatmış oluyor. Parti, bu alanı şu veya bu istikamette ön plana çıkarmaktan kaçınıp, özellikle ekonomik kriz döneminde seçmenle daha kolay temas kurabileceği, ekonomi, icraat, hizmetler konusuna odaklanmalıydı. Bu alanları tanımlayan maddi eksen partinin, dar gelirli yurttaşlarla bir ortaklaşmaya gidebilme potansiyeli çok daha yüksektir, zira anket verileri ekonomiye dair şikayetlerin tam da alt gelir gruplarında yüksek seviyelere ulaştığını gösteriyor.

İronik olan, CHP’nin iki zıt ve yanlış hamlenin ikisini birden aynı anda yapabiliyor olması. Bu da ilk bakışta paradoksal görünmekle birlikte, aslında her bir stratejinin başarısızlığına yönelik zıt grupların tepkilerini birbiriyle dengeleme ihtiyacı nedeniyle ortaya çıkan doğal bir durumdur. Sonuç, yalpalama görüntüsü ve seçmen nezdinde samimiyet kaybıdır.

Kısacası, Türkiye’de kültürel konularda sekülerlik-dini muhafazakarlık üzerinden tanımlanmış bir sol-sağ eksen var ve bu eksen daha “sola” kaymak aslında CHP’yi daha sosyal demokrat yapmıyor. Keza, bu eksen şu ya da bu istikamette değişim yönünde alınan mesafe bir seçim stratejisi olarak başarı da getirmiyor. Partiyi gerçek anlamda sosyal demokrat ve muhtemelen daha başarılı bir parti kılacak olan, siyaset iddiasını tümüyle bu kültürel eksen tanımlamayı bırakıp ekonomi, hizmetler, yoksulluk gibi maddi sorunlara getirilebilecek çözümleri öne çıkarmak olurdu. Elbette ki bu çözümlere dair iddia, bunları uygulayabilecek liyakatli, icraat odaklı, genç kadro profiline varlığı ve görünürlüğü ile inandırıcılık kazanır.

Türkiye’de mevcut siyasi ve hukuki düzen, muhalefet partilerinin başarı şanslarına ket vuran mekanizmalar geliştirmiş durumda. Muhtemelen genel seçim yapılmadan geçecek beş yıl boyunca bu mekanizmaların daha sertleşerek etkisini artırması da beklenebilir. Diğer bir deyişle, bu noktada doğru stratejilerin muhalif sosyal demokrat partilere seçim başarısı getireceğinin bir garantisi yok. Ancak denemek mümkün.